

М.С. Ващик, канд. екон. наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПРОБЛЕМИ ДОВГОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИКІВ

Постановка проблеми. Сільське господарство, як відомо, забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни. Крім того, аграрний сектор є одним з основних бюджетоутворювальних секторів національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить 8-9 %, а також займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту [5, с. 1]. Дана галузь – одна із небагатьох, яким вдалося із відносно невеликими втратами пережити фінансову кризу. Проте, застаріла матеріально-технічна база, а також недостатність адекватного забезпечення породжує постійну незадоволену потребу у кредитних ресурсах, особливо, довгострокових.

Попри значний потенціал, сільське господарство не отримує адекватного фінансового живлення від банківського сектору. Особливо ця проблема є болісною для невеликих приватних (фермерських) господарств. До державної допомоги їм теж поки що зась. Аграрна реформа в нинішньому її варіанті проблему не вирішує [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань розвитку та удосконалення кредитних відносин в аграрній сфері присвячені праці В. Андрійчука, В. Алексійчука, І. Баланюка, О. Василика, В. Гончаренка, М. Дем'яненка, Т. Дудара, В. Зіновчука, О. Лаврушина, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, А. Мороза, В. Поплавського, П. Саблука, А. Стельмащука та інших науковців-сучасників. Однак, попри незгасаючу актуальність та спроби вирішення не лише зі сторони дослідників-теоретиків, але й державних урядових структур, значна частина аспектів полегшення доступу аграріїв до кредитів, зокрема довгострокових, залишаються відкритими та нез'ясованими.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення проблем та аналіз ситуації, пов'язаних із незадоволенням потреб аграріїв у довгострокових кредитах та визначення шляхів покращення ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження. За розрахунками Міністерства аграрної політики і продовольства України, тільки для розвитку інфраструктури та оновлення основних фондів галузі потрібно у найближчі 4-5 років залучити понад 50 млрд дол. [4]. Значно менше

половини потреби аграрії здатні покрити самотужки, тому дефіцит ресурсів доводиться перекривати переважно за рахунок кредитів.

З іншої сторони, згідно з результатами опитування Міжнародної фінансової корпорації (МФК), 75 % агропідприємств мають обмежений доступ до банківських кредитів. Основними джерелами фінансування господарської діяльності для них лишаються власні кошти (нерозподілений прибуток – для 60 % респондентів, особисті заощадження – для 13 %). Банківські кредити отримують лише 28 % агропідприємств [4]. При цьому довгострокові позики надаються в обмеженій кількості, а термін кредитування у середньому становить від одного до трьох років.

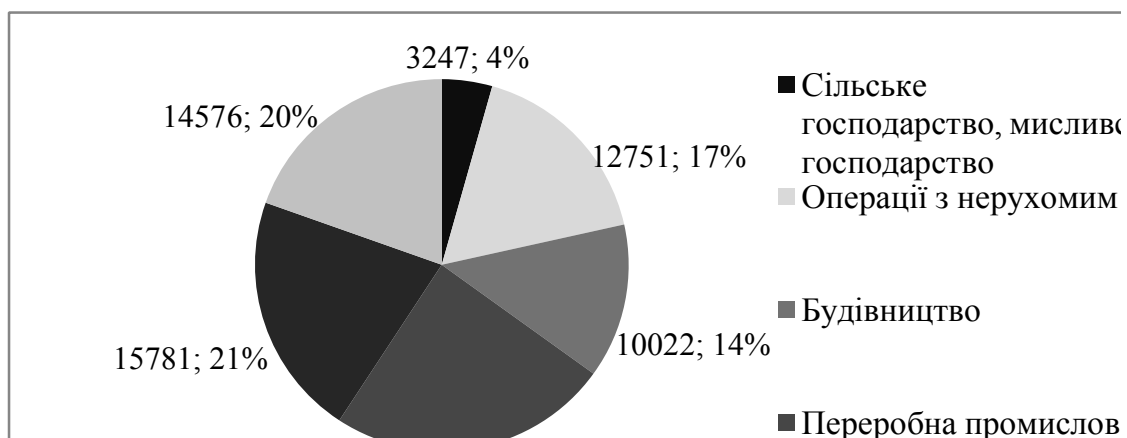
За прогнозами уряду, озвученими ще наприкінці 2007 р. [5] для відносно безперебійного функціонування у період з 2008 по 2015 рр. сільськогосподарські підприємства потребуватимуть обсягів кредитних ресурсів, що наведено в таблиці. Порівнюючи дані цифри із фактичними показниками, варто відзначити, що насправді загалом кожного року вдавалося отримати навіть більші за прогнозовані кошти. Цього, на жаль, не скажеш про залучені довгострокові кредити, фактичні обсяги яких виявилися у 4-5 разів меншими за прогнози уряду. Традиційно найбільша питома вага коштів залучалася терміном до 1 року.

Порівняння фактичних та прогнозованих обсягів залучення кредитів у сільське господарство, 2006-2015 рр., млн грн*

Показник	Обсяг кредитів за роками									
	2006		2008		2009		2010		2012	
	факт	прогноз	факт	прогноз	факт	прогноз	факт	прогноз	факт	прогноз
Сума кредитів	12700	28426	17000	24688	18500	26808	20000	34344	30000	
В тому числі: довгострокові	4700	1689	7500	1689	9000	3238	12000	3247	18000	
Коротко- та середньостро- кові	8000	26737	9500	22999	9500	23579	8000	31097	12000	

*Джерело: згруповано автором на основі [2; 3; 5].

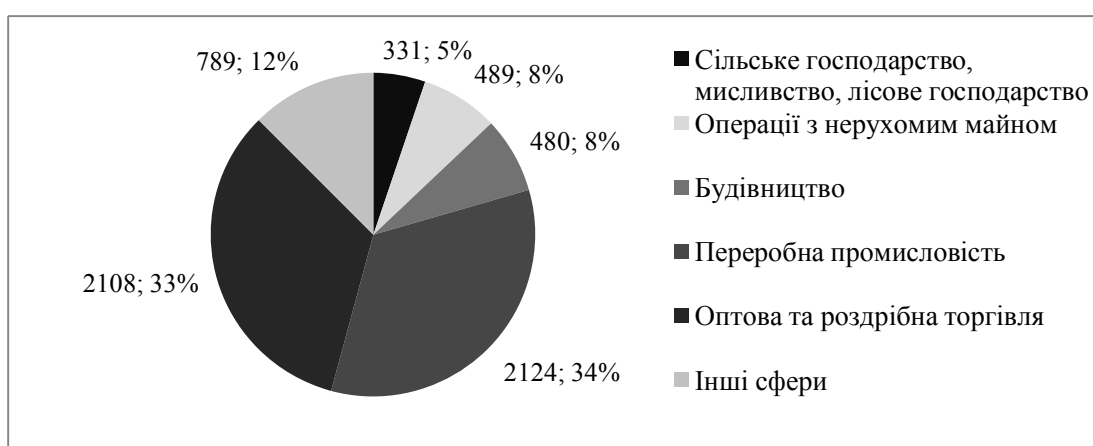
Індикатором недокредитування агросектору може слугувати хоча б той факт, що якщо торік «аграрна» частка у ВВП склала близько 8 % [4]; за підсумками 2012 р. питома вага кредитів сільськогосподарських підприємств у портфелі нефінансових корпорацій становила лише 6% [3], при цьому підприємства сільського господарства та суміжних галузей отримали лише 4% довгострокових кредитів (рис. 1).

Рис. 1. Довгострокові кредити, надані нефінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності станом на кінець січня 2013 р., млн грн*

*Джерело: згруповано автором на основі [2; 3].

Головна передумова динамічного розвитку довгострокового банківського кредитування агросфери – забезпечення повернення кредиту за умови дотримання прав кредиторів та позичальників [6]. Прийнято вважати, що кредити, надані банками саме сільськогосподарським підприємствам, є чи не найбільш ризикованими, зважаючи на специфіку галузі. Однак, аграрії не виявляються найбільш недисциплінованими та проблемними позичальниками довгострокових кредитів (рис. 2). Значно гірший стан справ із поверненням позик у підприємств оптової та роздрібною торгівлі, а також галузі переробної промисловості.

Рис. 2. Прострочені довгострокові кредити, надані нефінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності станом на кінець січня 2013 р., млн грн*

*Джерело: згруповано автором на основі [2; 3].

Серед глобальних перешкод на шляху кредитування агросектору експерти Всесвітнього банку називали те, що уряд посиляє фермерам неправильні сигнали, компенсуючи процентні ставки при сплаті відсотків за кредити або списуючи заборгованості за позиками [7]. Більшість вітчизняних експертів основною перешкодою на шляху довгострокового кредитування аграріїв вважають відсутність можливості використання земель сільськогосподарського призначення у якості застави. Незважаючи на правову неврегульованість питань власності на землю, відсутність налагоджених механізмів придбання й відчуження цих земель, а також відверту непрозорість ринку вони наполягають на скасуванні мораторію.

Попри це, на землях України з'являються іноземні власники, загальна стратегія яких мало відрізняється від вітчизняних псевдоаграріїв. Але європейці мають переваги: для сільськогосподарської діяльності на нашій території вони одержують дешеві кредити у своїх країнах, а прибуток, звичайно, вивозять за кордон. Обмежені земельні ресурси й жорстке природоохоронне та соціальне законодавство Європи зумовлюють значну привабливість земель України для вкладення іноземного капіталу [1]. Однак їх дії не мають нічого спільного із інвестуванням в наш агросектор.

Висновки. Попри фінансові проблеми підприємств галузі, аграрна індустрія залишається пріоритетною для банків. При цьому банківські установи з більшим ентузіазмом співпрацюють із великоземельними господарствами та агрохолдингами, і не проти сільськогосподарських земель у якості кредитної застави. Однак, без зусиль з боку владних інститутів ситуацію не вирішити; держава ж, у свою чергу, зайняла вичікувальну позицію щодо земельного питання.

Так, уряд основними напрямками розвитку довгострокового кредитування агросектору, з-поміж іншого, визначив: сприяння створенню кооперативної кредитної системи для суб'єктів агроринку; підвищення гарантій повернення кредитів шляхом створення системи державної реєстрації нерухомості, зокрема земельних ділянок; сприяння розвитку мережі кредитного забезпечення реалізації сільгосппродукції за форвардними і ф'ючерсними контрактами, факторингових операцій з використанням векселів тощо [5].

Зважаючи на те, що відповідна постанова датована ще 2007 р. і розрахована на період до 2015 р., уже зараз, через п'ять років можемо свідчити про її досить декларативний характер. Крім цього, нескладно уявити, як розвиватимуться події за швидкого зняття мораторію на торгівлю землею сільськогосподарського призначення в умовах уже очевидного усунення держави від вирішення складних питань аграрної економіки і соціальної політики. Загальний сценарій може

включати: масове скуповування земельних і майнових паїв; захоплення земель великим вітчизняним та іноземним капіталом; перепрофілювання господарської діяльності з переходом на працезберігаючі малолюдні технології; зростання сільського безробіття, деградація сіл; різке погіршення екологічної ситуації в сільській місцевості [1].

Тому, на нашу думку, без урегулювання земельного питання усі намагання уряду вирівняти ситуацію із довгостроковим кредитуванням можуть виявитися марними.

Бібліографічний список: 1. Малієнко А. Аграрна реформа: чому так відбувається? / Дзеркало тижня. – 7 жовтня 2011 р. / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/agrarna_reforma_chomu_tak_vidbuvaetsya.html 2. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=2976> 3. Офіційний сайт НБУ / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897 4. Пасочник В. Агросектор і його кредитні врожаї / Дзеркало тижня. – 27 квітня 2012 / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/agrosektor_i_yogo_kreditni_vrozhayi.html 5. Постанова КМУ «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р.» від 19 вересня 2007 р. № 1158 6. Потлатюк В. Роль довгострокового банківського кредитування в розвитку сільського господарства України // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Фінанси і кредит”. – 2012. – № 1. 7. Тернопільський В. Позика в очікуванні землі // Агробізнес сьогодні. – 2010. – № 23 (198).

Ващик М.С. Проблемы долгосрочного кредитования сельскохозяйственных производителей. Исследованы основные аспекты современного развития долгосрочного кредитования сельскохозяйственных производителей и основные препятствия на его пути. Обосновано невозможность немедленной отмены моратория на куплю-продажу земель сельскохозяйственного назначения, а также ключевую роль государства в улучшении финансового обеспечения аграриев.

Vashchyk M. Challenges of Long-Term Crediting of Agricultural Producers. The basic aspects of present development of agricultural producers' long-term crediting and the major obstacles in its way were studied. The inability of immediate cancellation of the moratorium on agricultural lands purchase and sale, as well as the key role of government in improving financial support for farmers were proved.

